

Amb bones paraules

Crocodils

Text: **Gabriel Bibiloni**
<http://bibiloni.cat>

Aquesta bèstia terrífica té un nom que en totes les llengües europees, que són moltes, comença per *croco-*, escrit així en les llengües romàniques i l'anglès, i *kroko-* en la resta de llengües. Pel que fa a les romàniques tenim el francès *crocodile*, el portuguès *crocodilo* i el romanès *crocodil*. Només l'espanyol (*cocodrilo*) i l'italià (*cocodrillo*) tenen una forma peculiar i atípica, resultat d'un canvi d'ordre dels sons. Els codificadors del galleg oficial aquesta vegada s'han estimat més anar amb el portuguès que amb l'espanyol i han implantat *crocodilo*; també en basc es diu *krokodilo*. El mot ve del llatí *crocodi-*

lus, que al seu torn ve del grec *krokodeilos*, format per *kroko* (còdol, pedra arrodonada dels rius o torrents) i *deilos* (cuc), per l'aparença de l'animal.

A l'Edat Mitjana un animal tan exòtic es troba denominat amb les paraules també més exòtiques. En català tenim documentat –sempre de manera molt isolada, com és fàcil d'entendre– *cocodriu* (Eiximenis), *cocatrix*, *calcatrix* i *calcatris* (Jaume Roig), tots de gènere femení. També en espanyol medieval es troben coses com *coquedriz* (Juan Manuel), *cacotriz* (Gómez Manrique), *cocatrix* (Nebrija), *cocadriz* (*General Estoria* d'Alfons el Savi); també en occità *calcatris* i en francès *cocatrix*. Segurament es tracta de derivacions de *crocodilus* (o la forma medieval vulgar *cocodrillus*) difoses a partir de l'occità o el francès. La difusió d'aquests mots és un fet estrictament literari; les paraules passen d'uns autors i d'unes llengües a uns altres, i de vega-

des tenim dubtes sobre l'animal a què s'apliquen. En l'ús popular no hi ha dubte que la paraula emprada seria *drac*. Pensem en el drac de na Coca, un crocodilet que aparegué a les clavegueres de Palma en el segle XVII i que originà una curiosa llegenda.

Pel que fa a la forma més ortodoxa, la variant *coco-* és habitual en llatí medieval (*cocodrillus*) i també es troba en francès incipient (la primera documentació del mot en francès, del segle XII, és amb la forma *cocodrille*). Però això no va impedir un redreçament culte del mot cap a la forma etimològica, que avui es troba, com dèiem, i el català a part, a totes les llengües europees menys dues. En espanyol, totes les edicions del diccionari de l'Acadèmia porten les dues formes, *cocodrilo* i *crocodilo*, es veu que tan antiga una com l'altra en aquesta llengua. A la primera edició (1729) es defineix *crocodilo*, i *cocodrilo* remet al primer; però a par-

tir de l'edició de 1780 el mecanisme és al revés.

En la nostra llengua, la forma castellanitzant *cocodrilo* ja ens apareix a les *Regles d'esquivar vocables* (final del segle XV), on es proposa de no dir “calcatris per dir cocodrilo”. Però la primera documentació lexicogràfica del mot és de 1803 (el diccionari de Belvitges, Esteve i Juglà) i és amb la forma *cocodrillo* (llegiu *cocodrillo*), simplement agafat de l'espanyol i adaptat amb la geminació de la *el* (igual que *caramelo* es va adaptar popularment en *caramel·lo*). El Labèrnia, el principal diccionari del segle XIX, continua amb la forma *cocodrillo*, que és el que duen tots els diccionaris d'aquell segle. La forma *cocodrilo*, subordinada a l'espanyol, és de Fabra (*Diccionari ortogràfic*, 1917). Fabra va “crear” la forma *cocodrilo*, però, fortunadament, l'Enciclopèdia Catalana va introduir el terme *crocodilians* per a refe-

rir-nos a l'ordre a què pertanyen els crocodils, un terme que ha estat incorporat al DIEC. Caldria fer una rectificació: ja és gros que els diccionaris espanyols duguin les dues formes i els catalans només la més imperfecta i fruit de la subordinació lingüística. Els diccionaris catalans de referència haurien de dur només *crocodil*, l'única manera –així com van les coses en el món dels correctors– de vehicular aquesta forma. Però si no es vol fer així, com a mínim caldria admetre les dues formes, amb preferència per *crocodil*. Aquesta preferència no garantiria, en principi, cap canvi (pensem en el cas lamentable de *vaccinar* i *vacunar*), però, pel cap baix, els partidaris de la genuïnitat i alhora puritans de la disciplina lingüística, podrien emprar el mot sense por de cremar a l'infern. Els qui no creiem en l'infern ni en l'obediència cega direm i escriurem *crocodil*, i ja veureu com no ens passarà res.

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

L'oxímoron en *Al llindar de l'ara*, de Lluís Solà

Bartomeu Fiol

En una declaració de principis que ens fa treure el barret, Lluís Solà –poeta que ha viscut l'exili interior posterior a la Guerra Civil a Vic, docent lògicament preocupat per la recuperació de la llengua, traductor, home de teatre i que fa trenta anys que dirigeix la prestigiosa revista *Reduccions*– té escrit que “La poesia hauria de començar i finir en la llum, posar-nos-la a les mans, però la nostra paraula, la paraula poètica, no sap fer-ho, potser no pot fer-ho, i en lloc de la llum complida ens deixa com a penyora aquests cristalls de tenebra”. La recent publicació d'*Al llindar de l'ara. Obra poètica III* per l'editorial Moll fa que ens hàgim d'ocupar de la seva escriptura, de l'escriptura d'un poeta que sap i és plenament conscient que la seva tasca és una missió impossible però, no per això, deixa d'escometre-la una i altra vegada tota la vida.

Sortosament, la seva praxi aconsegueix de tant en tant fer alguna neta mossegada a la seva teoria en aquest tercer volum de la seva obra poètica que conté cinc llibres: l'extraordinari *Nou cants*, d'un gran impacte; el que porta el mateix títol del conjunt, *Al llindar de l'ara*; *L'anell i el lloc*, una sèrie de poemes en prosa o de prosas poètiques; *El desig i l'enyor*, potser el més esquerp malgrat la seva aparent facilitat; i *Dinou sonets*.

Especialment a *Nou cants*, hi llegim uns textos que són alguna cosa més que “cristalls de tenebra”. Però el fet indubtable de trobar-nos davant tot un conjunt de poemes i versos feliços no vol dir que en aquests cinc llibres no s'esmentin sovint les dificultats inherents a la circumstància humana. “Tot vol ser signe i plenitud, / i com les fulles som nosaltres, mig en l'ésser / i mig en el no-res”. “Perquè significar de ve-

“La poesia hauria de començar i finir en la llum, posar-nos-la a les mans, però la nostra paraula, la paraula poètica, no sap fer-ho, potser no pot fer-ho, i en lloc de la llum complida ens deixa com a penyora aquests cristalls de tenebra”

ritat, / significar de dia i de nits, / significar a la parada d'autobús / i a les estacions de metro, / significar entre ignorància i poder, / significar, qui gosaria?”.

L'oxímoron és segurament la peculiaritat més notable de l'escriptura de Lluís Solà. El mateix Enric Bou, el prologuista d'*Al llindar de l'ara*, parla de la “passió pels plantejaments eximorònics” de l'autor. El Diccionari de l'Insti-

tut d'Estudis Catalans el defineix com: “Figura retòrica, variant de l'antítesi, que consisteix a posar de costat mots o unitats sintàctiques de sentit oposat”. I, en efecte, en trobam una quantitat notable d'exemples en aquest volum de Balenguera. “L'home que corre amunt cap al profund”; “com la flama s'agita i s'esbat l'aigua”; “les veus d'abans i les veus d'ara, / els cants d'acord i desacord”; i aquest fragment d'un poema en prosa: “En el lloc suspès entre els llevants i els ponents, entre el goig i l'angoixa, en el lloc suspès vibra l'enlloc. En el lloc de l'acció i la convulsió, de l'espera del començament i de l'espera de la fi, en el lloc de la serp que esdevé àguila i del turó que esdevé vent, en el lloc de la naixença que espera la naixença, en el lloc de la successió i de la precipitació”. I encara els dos primers versos d'un sonet del darrer llibre: “Aladament pertot

l'excés s'arbora / i dins l'excés, fecund, dorm el no-res”.

Però cal dubtar que, per a Lluís Solà, la pràctica de l'oxímoron sigui un mer recurs retòric. Més aviat cal pensar que, davant la complexitat i la variabilitat de la realitat, el poeta –que no oblidem que combrega amb la idea que la parenta pobra/rica és una via de coneixement–, opta per mirar d'acostar-s'hi tot subratllant els caires o els vessants oposats que hi troba. Perquè, paradoxalment, subratllar mitjançant aquestes volentes contraposicions l'estranyesa que ens causa és tenir-ne una visió, per distant que sigui, més real.

“De què som els homes? De què som el sentit? / Què significa això: ésser i desaparèixer?” “Tots els captards són el mateix captard?”. Interrogants i més interrogants amb els quals lluita Lluís Solà. I amb els que necessàriament també lluitam tots?